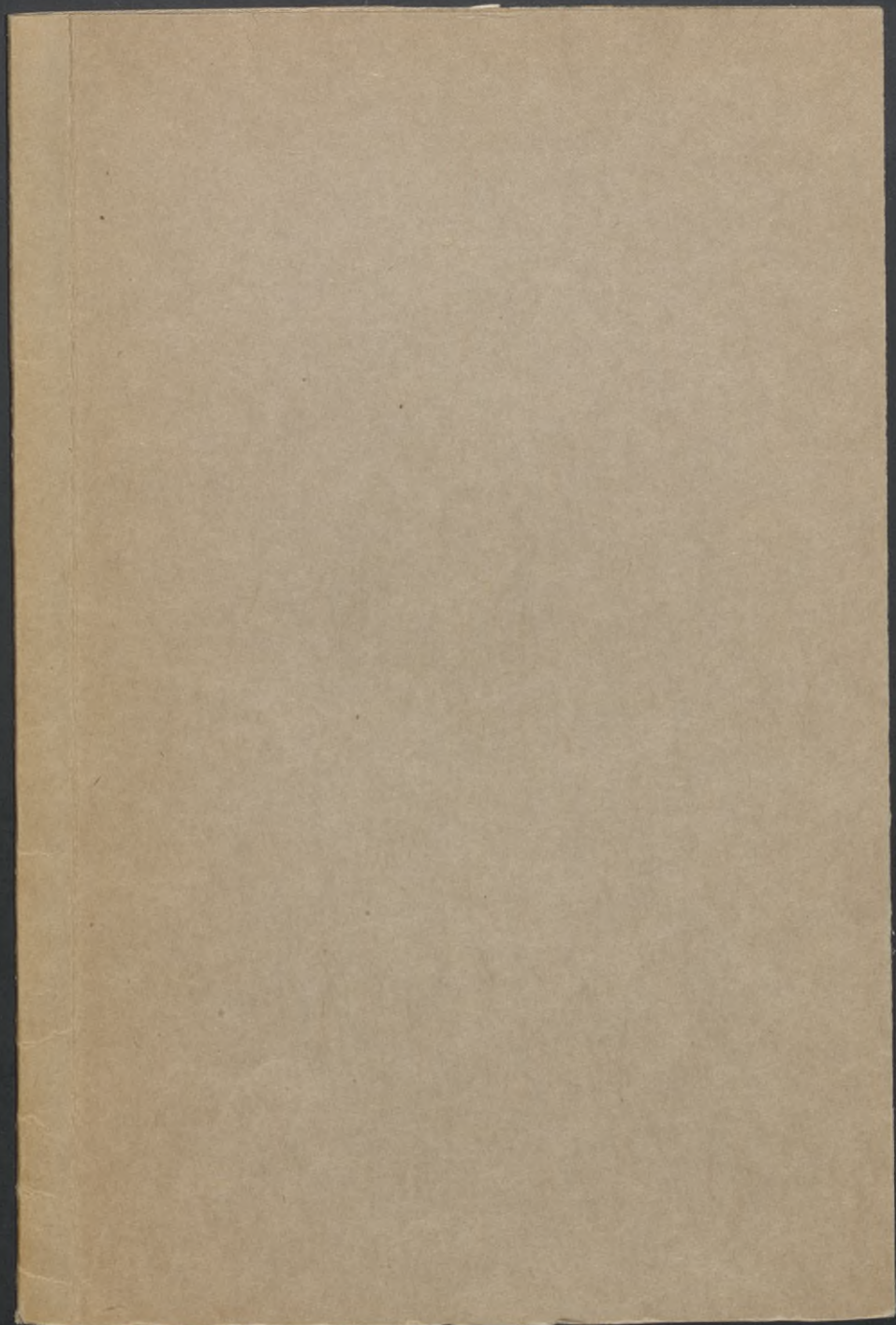
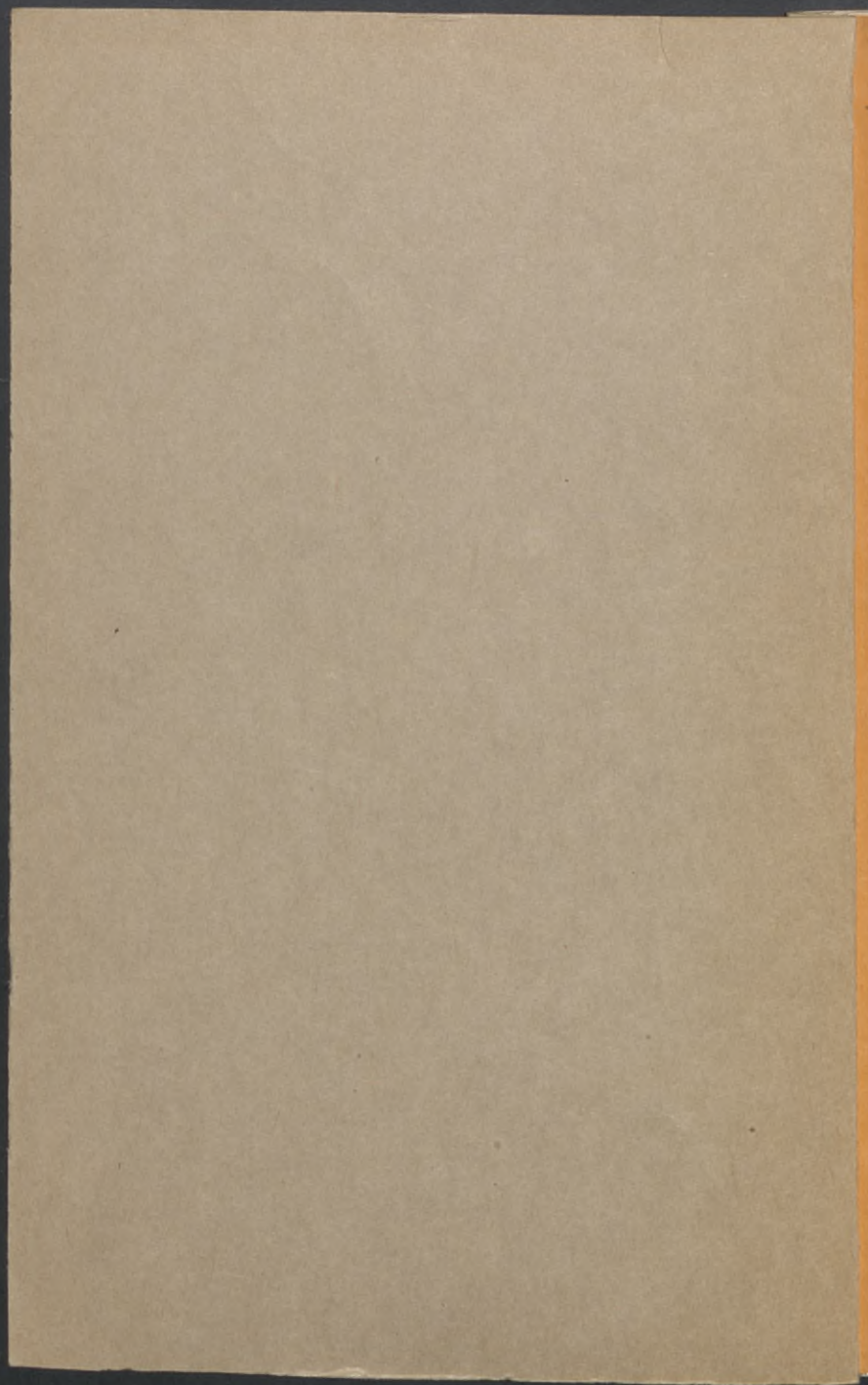

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

(Br) Stats- & Rättvis

Se.

Pol.

Framstegs-partiet skall segra [1890]

— utan kompromiss.

Maningsord

af

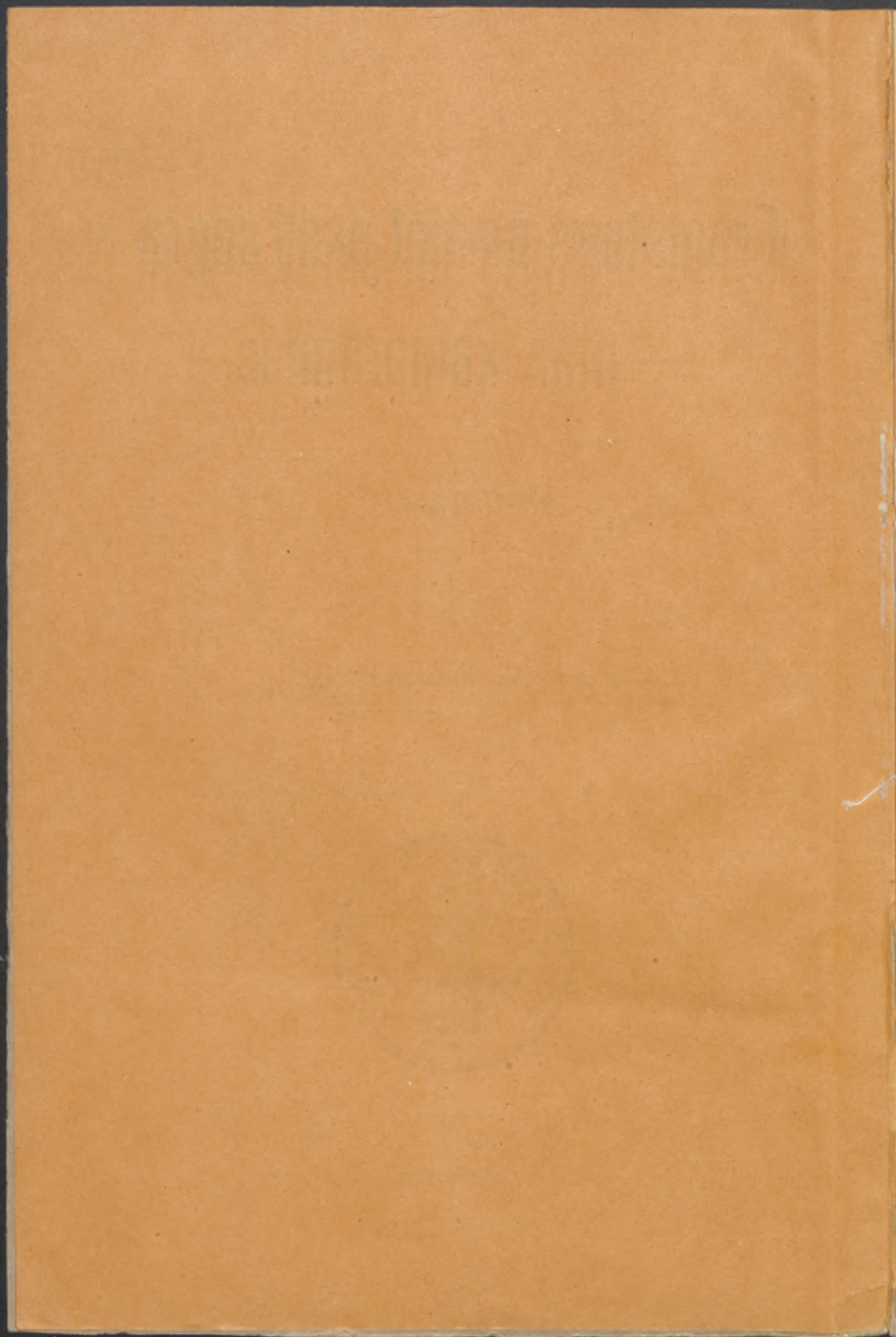
ANTON NYSTRÖM.

»Ärlighet varar längst.»

STOCKHOLM
LOOSTRÖM & C:o
I KOMMISSION

Pris: 15 öre.

Framstegs-partiet skall segra
— utan kompromiss.

Maningsord

af

ANTON NYSTRÖM.

»Ärlighet varar längst.»

STOCKHOLM
LOOSTRÖM & C:o
I KOMMISSION

Första gången utgivet

— Hvar kompromiss

—

—

Då jag med efterföljande rader söker i någon mån befodra den tröga utvecklingen i vårt land och egga medborgarne till vaksamt deltagande i det politiska lifvet, väljer jag tiden för årets valkampanj i enlighet med den tanke jag uttalade vid första förberedande valmötet å hôtel Continental den 7 Juni: att nämligen deltagandet i valstrider ofta är vida betydelsefullare genom de meningar och opinionsyttringar, som härunder framställas än genom de valresultat, som slutligen ernås. Mycket af det då sagda blir nämligen mera uppmärksammat än eljest och valstrider ha alltid det goda med sig — vid sidan af sina skuggsidor — att på det kraftigaste bidraga att skjuta landet framåt samt skapa en allmän opinion. Utan att en sådan finnes rörande de stora frågorna, kan ingen värksam riksdagspolitik bedrivas, många riksdagsmäns meningar bli eljest mer eller mindre subjektiva och ensidiga samt mötas med andra subjektiva och ensidiga meningar.

Vår tid är mer än någon annan en afgörande öfvergångsperiod, i hvilken det är af omätlig vigt att fritt, öppet och ärligt söka sanningen samt uttala hvad forskningen ådagalagt. Må ingen sluta ögonen till för vetenskapens ljus eller förhärda sitt sinne genom att utbilda sin fantasi på tankeförmågans bekostnad. De, som *tänka*, ha förvisso större förhoppning om att finna sanningen än de, som *drömma*; denna enkla sanning har dock ej insetts af alla.

De frisinnade ha två medel att värka för utvecklingen: den *intellektuella upplysningen* och de *politiska valen*. Det förra är i allmänhet mer konsekvent och ärligt, det senare är i övergångsperioder, då ännu mycket af den gamla surdegen finnes kvar, ofta tvetydigt, då politiska kompromisser i allmänhet måste ingås, hvilka kunna hindra den intellektuella kulturens framsteg genom en framtvingad hänsyn, som binder tunga och penna.

Känt är hvilken roll vissa läsare vilja spela i politiken och hvilken roll ett kotteri i hufvudstaden genom sin »liberala» valmansförening låtit dem spela några år. För att ej stöta Stockholms tusentals från all teologi emanciperade valmän alt för mycket för pannan, påfans ock benämningen »frireligiösa» för läsaresekterna; någon fras på *fri* borde ju dessa ha i den liberala terminologien, på det alla dessa frihandlare, frihetsvänner, »väkligt frisinnade» och andra moderat liberala salongsliberaler skulle finna, att äfven läsarne hade sin berättigade plats i en *frisinnad (!)* valmansförening.

Känt är emellertid ock, hurusom dessa frireligiösa, som vågat bjuda hufvudstadens valmän en sådan kandidat som småskoleläraren A. P. Larsson — för att ej tala om judemissionären, den evigt bibelciterande baptisten Erik Nyström — i sina tidningsorgan på det häftigaste angripit och varnat för fritänkarekandidater vid föregående valkampanjer. Vi anse det första villkoret för någon sorts politisk samvärkan vara, att en grupp, som vill ha igenom en viss kandidat, utan vidare såsom vederlag antager en kandidat, hvilken fordras af en annan grupp. Går man ej in härpå, är man förmäten eller rent af despotisk, och dess värre visa sig ock de flesta sekterister förmätna och despotiska, då de blanda sig i politiken. Med en hänsynslöshet utan like gå de oftast löst på oliktankande och sky ej personliga angrepp af rääste slag.

Vi ha sett exempel härpå i ett par nummer af *Hemlandsvännen*, som med anledning af det nya demokratiska partiets framträdande urladdat sig åtskilliga grofheter mot ett par ledare, hvilkas resolutionsförslag gillats af flere möten i Juni, samt partiet i dess helhet. Tid-

ningen har sålunda bl. a. beklagat, att man »sökt i den demokratiska smutsen nedtrampa liberala valmansföreningen» — så nu veta vi nogsamant hvar vi ha dessa fromma själar.

Det är sådant man kallar »teologiskt hat», och detta är desto vidrigare som tidningen har till motto: »älsken sanning' och frid». Benämningen »frireligiöse» bör såsom vilseledande aflägnas, och skulle någon annan benämning användas än den gamla: *läsarne*, så passar onekligen

frireaktionärerna

eller

friklerikalerna

vida bättre, då läseriet egentligen blott är en form af

klerikalismen.

Det är visserligen sant, att friklerikalerna varit för utvidgad rösträtt och därigenom kunnat tolereras i den demokratiska politiken; men detta önskningsmål ha de gått in på väsentligen af beräkning, för att på *något* sätt visa sig demokratiska. Eljest är deras enda politiska mål: *befrielse från skatt till statskyrkan*. Att emellertid för ernående häraf ingå en allians med dem, som *vida mer än statskyrkan* underhålla vidskepelsen, är en vidrighet, mot hvilken alla upplysta demokrater måste med harm resa sig.

Under det det nya demokratiska partiet, som bland sina ledare räknar flere målsmän för den högre bildningen, såsom hufvudmål framhåller *folkets vetenskapliga upplysning*, nykterhetssakens befrämjande medelst *i fullt vetenskaplig anda affattade folkskrifter*, den *sociala frågans lösning* medelst en human lagstiftning m. m., djärfvas friklerikalerna, i uppblåsthet öfver den roll, som ett par agitarorer tilldelat dem, offentligen med glåpord bemöta det demokratiska partiet. Dettas sträfvan gäller, förstås, det jordiska lifvet, ej det himmelska, såsom läsarnes.

De, som ej veta af någon högre undervisning än bibelläsning och enfaldiga »predikanter» svammel eller »omvändas» snack på bönemöten o. s. v., de måste helt enkelt uteslutas från den demokratiska politiken såsom fiender till densamma. Ty, märk väl, *läsare-klerikalismen är fienden* lika mycket som statskyrko-klerikalismen!

Fritänkarne veta väl att skilja på fromma kristna och *lefvebröds-kristna*, *politik-kristna* och dylika, som af ömklig fåfänga gripa in i valrörelsen och förstå vilseleda ett antal oerfarna valmän med fraser; det är deras tillräckligt ådagalagda frireligiösa humbug man afskyr, och om denna humbug bör man så mycket som möjligt upplysa allmänheten.

* * *

Man begär *tolerans*. Ja väl, de frisinna äro fullständigt med därom och ha ej blott för egen räkning, utan äfven för andra dissenters yrkat på tolerans hela detta århundrade.

Hvad menas emellertid med att *tolereras*? Egentligen blott att *tålas*, *fördragas*, således en mycket måttlig fordran. Vår tids läsare ha dock ofta förvandlat den till ett *egenrättfärdigt trots* mot den högre upplysningen och ett djärf tveckande på *politisk makt*, eller fordran att rent af beherska riksdagen och därifrån utesluta fritänkarne. Det är redan mycket begärdt af dessa, **att de skola tåla vidskepelsen** — detta begäres, då läsarne hylla djäfvulsdögmen — men att de vetenskapligt upplysta skola **göra läsarne till sina lagstiftare**, är i sanning en tolerans utan like.

Då fritänkare-demokrater uppställt »*fullständig religionsfrihet*» på sitt program, ha de därmed ej lofvat mera än att tillställa alla och enhvar fri utöfning af sin religion och befrielse från skatt till statskyrkan samt från den statskyrkliga religionsundervisningen i de offentliga skolorna m. fl. vanliga fri- och rättigheter. Men detta bör ej hindra sanna fritänkare att *ständigt bekämpa*

läseriet, upplysa om dess villfarelser och de sorgliga resultat, som däraf ofta framgå, samt att fritaga sig från all politisk allians med friklerikalerna såsom löjlig. Man kan ej blanda olja med vatten.

Visa männe läsarne tolerans mot fritänkarne? Man hör ibland »moderata» beklaga sig öfver, att den eller den hånat den kristna vidskepelsen, framhålla såsom nödvändigt att visa »aktning för andras åsigter», yrka att ej angripa, då man ej sjelf blir angripen, och tillämpa rättvisans och likställighetens principer mot oliktankande o. s. v. Men vi må väl draga på munnen inför sådan naivitet, då vi veta, att friklerikalerna *oafslåligt* i sina predikningar och tidningar liksom å sina bönemöten angripa fritänkarne *lika mycket som statskyrkans zelotiska målsmän* göra det, därvid kallande dem »djävulens barn», dömande dem till helvetet och görande dem till de *sämsta människor* på det mest ohäjdade sätt. Männe de kristna gentemot Europas tidigare folk, som hyllade Asa-gudarne eller Olympens gudar, visade tolerans, männe deras missionärer äro toleranta mot de svarta, som de söka omvända? Nej, i otaliga fall ha de kristne gått till väga ej blott med intolerans i ord, utan ock med list och våld, då ej materiel lockelse hjälpt.

Jag påstår t. o. m., att verkligt troende kristna *ej kunna vara toleranta*, då de hålla sig till bibelns ord, som bl. a. säga: »den där tror han skall varda salig, men den där *icke tror han varder fördömd*». En fördömlig människa *måste* de troende afsky, och det göra de ock i allmänhet af hjärtans lust.

Och huru ha ej de kristna inbördes förföljt hvarandra för afvikande meningar om obegripliga dogmer! Liksom katolikerna förföljt protestanterna, så ha ock dessa visat den mest fanatiska intolerans mot såväl katoliker som unitarier och än längre gående fritänkare, halshuggit, bränt och landsförvisat sådana i mängd.

Skola då fritänkarne följa de kristnas exempel och i vår tid förfölja dessa? Nej ingalunda — fast de ej kunna respektera krasst vidskepliga åsigter, som hyllas. Jag upprepar hvad jag nyss nämde; man skall tillstädja

dem fullständig religionsfrihet, och detta är ju *alt annat än förföljelse*. Men det är ock blott en *legal åtgärd* här åsyftas, hvilken vi fordra lika för katoliker och protestanter, baptister och metodister, unitarier och förnufts-troende, positivisterna och utilister m. fl. *Öfver detta formela och politiska mål*, som vi fritänkare påyrka, emedan vi afsky alt tvång i andligt afseende, står emelertid de alt mera utvecklade sinnen sträfvan att sprida den *vetenskapliga odlingens resultat* till alla, eller den vetenskapliga demokratiens *kulturmål*, som aldrig får förbises. Alt under det de upplysta demokraterna värka för emancipation från statsmakterna i andligt afseende, bekämpa de med andliga vapen de dogmer i de skilda religionslärorerna, som tillhöra förgångna tider och stå i strid med vetenskapen.

Det är emedan läsarne ej i ringaste mån kommit längre än de statskyrkliga, ja oftast ej kommit så långt i andlig utveckling, som jag protesterar mot deras upptagande i framtidspartiets led. Deras hufvuddogmer äro alldeles desamma som statskyrkans (Gudsbegreppet, Tre-enigheten, Kristi gudom, Nåden, Nattvardsomvandlingen, Djäfvulsdogmen o. s. v.) och de ha alla skäl att snart sluta sig till de statskyrklike, då våra samhällen bli med hvar dag alt mera upplysta och alt mindre dogmatiska, hvarför alla troende nog skola finna nödvändigt att bilda ett enda parti: *de kristna*. De måste med Paulus säga: »Ty ibland eder måste ju vara *parti*, på det de *rättsinnige* skola varda uppenbara ibland eder» (I Kor. 11: 19). De »rättsinnige» skola finna, att befrielsen från statskyrkan varit ett mycket underordnad politiskt mål och att *öfver* detta alltid borde för dem ha stått den *kristna tron*, att, då de i valstrider allierat sig med fritänkarne, ha de besmittats af världen och utbytt sin förstfödslofvet mot en grynvälling. Om ej friklerikalerna formligen gynnas, försvagas den kristna tron så hastigt i våra dagar — dissenterledaren Christoffer Bruun har liksom biskop U. L. Ullman offentligen medgifvit detta — att den tid ej kan vara synnerligen aflägsen, då man skall peka på de kristna såsom små grupper af dystra människor, som

samlas då och då, vid ett kors och gemensamt förtära bröd och vin, och man nödgas studera meningen därmed i historiska arbeten.

»Tolerans» har emellertid blifvit ett slagord, hvarmed det värsta ofog drifvits. Att utsträcka den politiska toleransen till verkligt *beskydd* eller till uppställandet af sådana principer, som nödga att afhålla sig från att kritisera hvarandras åsigter, är sannerligen mycket kortsynt och leder till de mest orimliga och grundfalska ställningar och förhållanden, hvarigenom man tvingas blifva *tolerant mot själfva intoleransen*.

* * *

Man har, i alldeles öfverdrifven beräkning af läsarnes röster, drifvit hufvudstadens valmän att hoppas på seger väsentligen genom dessa. *Alt genom läsarne* har nästan blifvit ett fältrop och — *alt för läsarne* har blifvit deras svar. Slugare än de kloka »politikerna» ha de förstätt att draga det längsta sträet, politisk likställighet, ha de ej blott gjort till intellektuel likställighet, utan rent af förvandlat till öfverhöghet. »Rättvisa» har också blifvit ett slagord, och mången är ibland så *rättvis*, att han blir *orättvis*.

Detta köpsläende med läsarne i den demokratiska politiken medför ovilkorligen en *demoraliserande värkan*, då fritänkare-kandidater och fritänkare-tidningar nödgas *tiga* med så mycket som ligger dem om hjärtat och *hyckla* inför offentligheten för den välsignade toleransens, den kostliga enighetens skull. I kortsynt sträfvän att i ett val *segra* ha demokraterna ofta kastat *vida större principer öfver bord*. De ha en gång i Stockholm segrat genom denna enighet med läsarne (1884), men hvad ha de ej *förlorat*? Att börja med en god portion af andras *aktning* — för att ej tala om *själfaktningen* — och sedan ett oerhördt mått af den mödosamt förvärfvade *kulturen*, då läseriet fått en hedersplats och ett stort inflytande i samhället och vidare ett stort antal läsare fått deltaga i lagstiftningen, där de väl förstätt att medelst

reaktionära voteringar tacka för hjälpen! Man har genom alliansen med frireaktionärerna tagit *ett steg framåt, men två tillbaka*, se där, problemets matematiska uttryck. Nej, låtom oss ej vara naiva, då det gäller politik. Politiken fordrar *manlig mognad* och *värkligt förutseende*; den fordrar af sina män att oförfäradt strida för de *stora idéerna* först och sist samt att hällre taga ett *ärofullt nederlag* än en *neslig seger*.

Låtom oss demokrater hällre vid valen pröfva den *frisinnade opinionens verkliga styrka* utan alt förbund med friklerikalerna, eller anställa hvad man kan kalla *barometerval*, i stället för att genom småfnaskiga och lögnaktiga maskinationer segra, segra, segra *till hvad pris som hälst*.

Det är i grund och botten en skam att göra de intellektuelt lägst stående till sina bundsförvandter blott för att bekämpa *vissa politiska motståndare*, under det dessa ofta i sina led räkna personer med både hög bildning och fullständig emancipation i andligt afseende. Man kan t. o. m. känna sig frestad att *hällre önska statskyrkans bestånd* än se läsarepartierna florera, då statskyrkan endels genom sin ljumma vanekristendom årligen ökar fritänkarnes antal ofantligt, endels har icke så få upplysta prester med en modifierad kristendom utan blind bokstafstro och utan något klassiskt helvete, som sålunda är mindre farlig för förståndet. Säkerligen ha pastor Primarius Fehr, kyrkoherden E. Bergman och pastor Evers i Stockholm med sina predikningar ej rubbat någon människas förstånd, men att läsare-predikanterna ofta gjort det, är till fullo ådagalagdt. Känd sak är så god som vittnad.

Min läkarevärksamhet har förskaffat mig en ytterst nedslående personlig erfarenhet på detta område, så att jag ingalunda kan betrakta läseriet endast från den politiska toleransens synpunkt — en dels oerfaren, dels beräknande och indifferent ståndpunkt — utan jag ser i detsamma först och sist ett det fruktansvärdaste medel att hålla människorna i den *djupaste okunnighet*, att hindra förståndets normala öfning och att, genom de

föräldrade dogmerna om djäfvulen och helvetet samt eviga straff o. s. v., drifva en mängd människor — flere än man i allmänhet föreställer sig — till *vansinne* och *själfmord*.

Jag nedlåter mig därför ej, då jag som läkare fått en fullkomligt orubblig öfvertygelse i detta hänseende, att för politiska syften skjuta till sidan detta upprörande sakförhållande; *öfver* alt tal om tolerans, religionsfrihet för alla, kyrklig likställighet, andlig frihet — idel berättigade fordringar — sätter jag alltid granskningen af de afsedda lärornas *inhåll* och deras *förhållande till upplysningen*. Jag framhåller här hvad jag sagt många gånger förut: att det *ej är den sanna religiositeten*, utan *falska* och *urartade former* däraf, som rubba förståndet och göra människan oduglig för det jordiska lifvet. Det är emedan läseriet med dess förfärliga fruktan för helvetet — läsarepredikanternas förnämsta medel att göra proselyter — antager en så *förintande* form och alstrar en så skef och ensidig själsriktning, som det rubbar harmonien. Att laster och annan rå egoism kunna rubba förståndet, *det* måste enhvar finna vara en helt naturlig utgång; men att läror, som utgifvas såsom »Guds heliga ord», kunna förorsaka sinnesrubbing och i något enda afseende sättas vid sidan af dryckenskap och andra laster, *det* är något, som i högsta grad är upprörande och endast kan förklaras genom erkännandet, att dylika läror äro *falska*. Här är ej platsen att närmare ingå på detta ämne, utan hänvisar jag på den broschyr: *Läseri och sinnesrubbing*, som jag utgaf 1880 och där 13 fall af vansinne, alstradt af läseri, skildras. Sedan dess har jag behandlat flere fall årligen, så att ytterligare ett 50-tal förekommit i min praktik. Då nu, såsom läsaretidningar framhållit, »de frireligiöse ej kunna med förtroende vända sig till Dr. Nyström som läkare», har jag sannolikt sett endast ett fåtal af dessa olyckliga patienter. Jag påpekar emellertid, att det ej förgår en vecka, då ej tidningarna meddela ett eller flere fall af vansinne, mord eller själfmord på grund af läseri. *Hemlandsvännen* har menat, att jag »slungat en grof förolämpning på hela det frireligi-

giösa och nykterhetsvänliga partiet», emedan jag sagt, att jag dimitterat åtskilliga läsare till Konradsberg (eller andra hospital) — alldeles som om det ej funnes lika många, om ej flere fritänkare än »troende» bland nykterhetsvännerna. Och ändock har tidningens redaktör, hr P. Ollén, för 10 år sedan medgifvit: »att *många* människor lidit af s. k. religionsgrubbel och därigenom blifvit *sinnesrubbade*, det *kan ej förnekas*».

Jag anser mig böra ur min sjukjournal i korthet meddela några fall af läseri-vansinne under endast sista året, då Hemlandsvännen yrkat på bevis, ehuru jag skulle kunnat stanna vid nämnda citat af tidningens egen redaktör.

Bonddottern G. M. E. 22 år; alltid stillsam och god samt kroppsligt frisk; besökte ofta bönemöten på senare åren och blef grubblande; efter sista bönemötet en sömnlös natt, förklarade följande morgon, att hon vore fördömd och att hon sett djäfvulen fara öfver gården och taga hennes själ med sig, hvarför hon ständigt varit ångestfull, förvirrad och velat taga lifvet af sig, vägrade äta och fick krampanfall till slut; kom nästan medvetlös i min behandling, men alt hvad jag försökte var förgäfvat, och hon afled (Augusti 1889) 4 månader efter vansinnets utbrott.

Snickare G. B., 40 år; god ekonomisk ställning, saknar bildning; sedan många år ifrig läsare, började slutligen förebrå sig, att han hade timliga omsorger och ej blott lefde för det kommande lifvet; blef grubblande och rådfrågade en troende läkare (en af sällsyntheterna i vår läkarekår), men som denne naturligtvis ej fann grubberlierna sjukliga, sökte han blott med medikamenter bota några kroppsliga krämpor. Svårmodet tilltog emellertid, patienten trodde sig ej värd att lefva och en dag i Dec. 1889 beslöt han göra slut på sitt, i alla fall fördömda lif och kastade sig i Klara sjö; han uppdrogs af tillskyndande polis, hvarom ock berättelse meddelades i tidningarna, och anförvandterna tillkallade mig såsom icke-troende läkare. Jag tröstade honom med försäkran, att tron på djäfvulen var en barnslighet och en lögn, att ingen värkligt tänkande människa frågar därefter o. s. v.;

efter 1 $\frac{1}{2}$ mån. var pat. helt kry och fri från sin melankoli.

Fru A. L., 30 år; frisk och stark kroppskonstitution; ett barn 6 år gammalt; tryggad ekonomisk ställning, drifver en liten handel å Kungsholmen; saknar kunskaper; sedan hon en kort tid besökt bönemöten, började hon bli besynnerlig, sjöng ofta andliga sånger, blef sedan våldsamt; sedan jag förgäfves sökt lugna henne ett par veckor, sändes hon till Konradsberg (April 1890):

Jungfru L. J., 33 år; började för 7 år sedan besöka baptisternas bönehus och blef ytterst ifrig läserska, men försjönk småningom i grubblerier och var rubbad $\frac{1}{2}$ år; *därunder hon dock ofta uppträdde och tolkade bibeln för baptisterna*; kom därpå ifrån läseriet, blef, som hon säger, ett »verldens barn» igen ett par år och var därunder frisk, men började åter, »drifven af andan», att besöka läsaremöten; blef åter, sommaren 1890, rubbad, tyst och ovärksam, ville ej äta, afmagrade betydligt, kunde ej förrätta sina sysslor, fick hallucinationer, hörde röster, såg än Gud, än djävulen och trodde denne ville taga henne, pratade härom på förvirradt sätt; jag blef blott konsulterad en gång, då husbondefolket, som ock tillhörde de troende, synes ha föredragit en annan läkare.

Jag vill nu erinra därom, att många människor äro sinnessjuka utan att vara hospitalsmessiga och att läsare finnas i mängd, hvilka genom sitt drömlif rubbas till både förstånd och känsla, fast de väl kunna sköta sina dagliga sysslor och den vanliga omgifningen ej förstår, att någon rubbning egt rum.

Må ingen tro att läseriets faror endast genomskådas af dess lärda motståndare; nej äfven olärda sinnen bland folket se dem, såsom synes af följande mening, som en arbetare uttalade för mig för många år sedan: »läseriet *dödar det mänskliga* och läsarne gå upp i idel fantasier, hvarför det ej är underligt, att de bli *onaturliga* och komma att *sakna hjärta*.»

Utän tvifvel har Högsta domstolen varit ett uttryck för allmänna opinionen, då den i Juni d. å. stadfäst en rådhusrätten i Göteborg fäld dom i Göteborg öfver ett

olagligt frälsningshärsnöte, i anseende därtill, att dylika ej kunna räknas till andaktsöfningar.

Förgäfves skola fritänkare-politiker söka i jämlikhetsvurm vara »rättvisa» mot läsarne genom att afgifva protester mot antagna »förföljelser» mot Frälsningshären från myndigheternas sida — allra minst i nådens år 1890, under full reaktion, då förvisso ingen myndighet i Sverige förföljer de troende, om öck, för exemplets skull, städernas ordningsstadga någon gång *måste* tillämpas, då frälsningsjublet varit alt för bullrande. Frälsningssoldater och radikaler torde i alla fall ha en skäligen låg mening om hvarandra och ömsesidigt säga: »hvarhelst en usling fins, han är min vän, min bror.» Opinionsen har mynnat ut i skämt och låtit ryktet transpirera, att vissa radikala utnämns till »hedersbasuner» i Frälsningshären.

* * *

Huru litet man kan bygga på friklerikalerna i riksdagen, utom i fråga om församlingsrätt och fritagande från skatt till statskyrkan, nykterhetssaken och dylika själfklara önskningsmål, synes af lektor P. Waldenströms ådagalagda ställning till *kyrkomötet*. I denna fråga har han antingen tappat bort hufvudet eller öck försigtigt röjt sina papistista förhoppningar att en dag se kyrkomötet fylldt af friklerikaler i stället för statskyrkliga. Han har, gentemot det stora flertalet af religionsfrihetens vänner, velat *bibehålla kyrkomötets veto*, och har därigenom visat sig alldeles missförstå begreppet *andlig makt* och fortfarande vilja ha en blandning af denna och den världsliga makten, i stället för den *fullständiga skilsmessa mellan kyrka och stat*, som är vår tids lösen.

Intet kan vara lärorikare för oss än *Norges gamla vänsterparti* under dess skiftande öden. Äfven detta bestod af *fritänkare* och *läsare*, de s. k. Oftedalarne, och en tid, eller då det gälde en opposition, hvaraf båda grupperna hoppades lika mycket, höllo de troget i hop och vunno öck under då varande stortingspresidenten Sverdrups ledning en afgörande seger öfver kungamakten och högern, så att den Selmerska ministären störtades och

Sverdrup fick bilda en ny (sommaren 1884). Kort dessförinnan var jag i Norge och tog en noggrann kännedom om den politiska ställningen, därvid jag i samtal med presidenten Sverdrup tillät mig att uttrycka mina farhågor för vänsterpolitikens framtid, »då de *värkliga svårigheterna först skola komma, sedan vänstern segrat* i den nuvarande striden, alldenstund detta parti utgöres af så olikartade element som fritänkare och troende.» Presidenten ville på intet vis gå in därpå, utan svarade segerviss: »*har ingen fara*, jag känner vårt parti, alla vänstermän *skola hålla samman*; de flesta kristne här äro för resten blott vanekristna.»

Det är emellertid nogsamnt känt, hur det gick till slut, huru den forna enigheten alldeles försvann, då andra frågor kommo före, såsom Kjellands diktarslag, därvid de troende fingo visa hela sitt hat till nya tidens frisinnade element och besegrade radikalerna (fritänkarne) i stortinget. Konseljpresidenten Sverdrup måste biträda eklestistikministern Sverdrups teologiska planer för politikens skull, trots den allmänna oviljan mot den senare, en ovilja, som snart öfvergick på den förre och slutade med hans fall.

I stortinget sprängdes regeringen (Febr. 1889) genom Oftedalarna, som drefvo bort den radikale Qvam som vice president *genom förbund med högern*; Qvam fick nämligen då 31 vänsterröster under det Daae fick 45 röster, eller 28 af högern och 17 af läsarne.

Det fans dock en norrman, som tidigt genomskådade förhållandena och ville sjunga ut med sin mening därom: Bjørnstjerne Bjørnsson; men denne ansågs böra aflägsnas, då, såsom en känd fritänkare-ledare sade mig vid mitt besök i Norge, »han röjer oss.» Som bekant var Bjørnsson nu flere år bosatt i Paris för att ej vara »politikerna» till hindern. Jag tror för min del, att det hade varit bättre, om han stannat hemma och låtit sin hälsobringande åska ljunga, äfven om den någon gång skulle slagit ned emot partivännernas beräkningar. Bjørnsson kan ha sina fel och jag beklagar hans misstag angående svenskarnes antagna animositet mot normännen; men han har en förtjänst, som ej kan nog högt värderas: att fordra ärlighet

i politiken, röja hvad som ej bör fördöljas, stridande med blanka vapen för stora idéer och föraktande de fiffiga beräkningarna för små, tillfälliga segrar.

* * *

Jag hyllar *opportunisten* endast om den är *hederlig* och *upplyst*, men ej någon sorts opportunist, som innebär förödmjukelse för hedern och sunda förnuftet eller afser personliga syften.

Må alla upplysta demokrater göra till en pligt att vara den sunda utvecklingens vaksamma vårdare och den politiska rörelsens ständigt vakna samvete, på det de kunna förebygga missbruk af alla slag af agitation under skydd af utslitna fraser!

Skola då friklerikalerna ej få ha sina kandidater, skola de ej deltaga i valrörelsen? Jo, som det passar sig. Må de värka på *sitt* håll för sina män, ställa upp dem i de kretsar, där de ha sympatier, men må de ej lägga sig i sina *motståndares* valrörelse, ej bedja om fritänkarnes — de till helvetet dömda fritänkarnes — hjälp! Och å andra sidan, må fritänkaredemokraterna vara stolta — stolta som det höfves ett framtidsparti och ej tigga dem om nåd, som de eljest så ofta håna!

Detta oäkta förbund mellan läsarne, under den för somliga politiskt tjusande titeln »fireligiösa», och de frisinnade — som visserligen tyckas ha gjort denna jämerdal ej så litet frestande för »Guds barn» — har varit en brandfackla, som, om den skapat en rent tillfällig enighet på vissa håll, vållat den *största oenighet på andra håll* och förryckt den normala utvecklingen af det politiska lifvet.

Skola läsarne göra någon gentjänst? *Aldrig!* Deltaga de i valagitationen, så ha de för visso andra beräkningar än att gagna den vetenskapliga demokratiens syften, som sannerligen ej angifvas med rop på frihandel och andra ekonomiska fördelar, utan främst kännetecknas af dess mål: *folkets upplysning, fördomars bekämpande, andlig frigörelse!*

1001851342

